

IBSEN Rosmersholm

JOHANNES ROSMER, majitel Rosmersholmu, bývalý vesnický pastor
REBEKA WESTOVÁ, v Rosmerově domácnosti
REKTOR KROLL, Rosmerův švagr
ULRIK BRENDEL
PETR MORTENSGAARD
HELSETHOVÁ, hospodyně na Rosmersholmu

(Děje se na Rosmersholmu, starém statku nedaleko malého města v západonorském fjordu.)

PRVNÍ DĚJSTVÍ

(Obývací pokoj na Rosmersholmu, prostorný, starodávný a útulný. Vpředu u stěny vpravo kamna, ozdobená čerstvými březovými větvemi a polními květinami. Dále vzadu dveře. Na zadní stěně dvojkřídlé dveře do před síně. Na stěně vlevo okno a před ním stojan s různými květinami a rostlinami. U kamen stůl s pohovkou a lenoškami. Kolem visí po stěnách starší i novější podobizny farářů, důstojníků a úředníků v uniformě. Okno je otevřené, rovněž dveře do před síně a vnější domovní dveře jsou dokořán. Venku je vidět alej velkých starých stromů, vedoucí k statku. Letní večer po západu slunce.)

(Rebeka Westová sedí v lenošce u okna a háčkuje velký bílý vlněný šál, který je skoro hotov. Občas se podívá mezi květinami oknem. Po chvíli přijde zprava hospodyně Helsethová.)

HELSETHOVÁ Co říkáte, slečno, neměla bych snad už pomalu prošírat k večěři?

REBEKA Ano, můžete. Pastor už asi brzo přijde.

HELSETHOVÁ Netáhne na vás moc, když sedíte takhle u okna?

REBEKA Trochu. Snad abyste zavřela.

(Helsethová jde a zavře dveře do před síně, pak jde k oknu.)

HELSETHOVÁ (chce zavřít, vyhlédne ven) Ale nejde tamhle pan pastor?

REBEKA (chvatně) Kde? (Vstane.) Ovšem, to je on. (Za záclonou.) Ustupte. Ať nás nevidí.

HELSETHOVÁ (uprostřed místnosti) Jen pomyslete, slečno, už zase začíná chodit mlýnskou cestou.

REBEKA Předevčirem šel mlýnskou cestou také. (Dívá se mezi záclonou a okenním rámem.) Ale teď uvidíme —

HELSETHOVÁ Odvází se přes lávku?

REBEKA To bych právě chtěla vidět. (Po chvíli.) Ne, obrací se. I dneska jde kolem. (Odchází od okna.) Velkou oklikou.

HELSETHOVÁ Pro pánaboha, ano. Panu pastorovi je jistě zatěžko vstoupit na tuhle lávku —. Tam, kde se něco takového stalo, kde —

REBEKA (skládá háčkování) Na Rosmersholmu lpějí dlouho na svých mrtvých.

HELSETHOVÁ Já zase, slečno, myslím, že mrtví lpějí tak dlouho na Rosmersholmu.

REBEKA (pohlédne na ni) Mrtví?

HELSETHOVÁ Ano, skoro to vypadá, jako by nechtěli odejít od těch, kdo tady zůstali.

REBEKA Jak vás tohle napadlo?

HELSETHOVÁ Víte, já si myslím, že jinak by se přece neobjevoval ten bílý kůň.

REBEKA Co je to vlastně s tím bílým koněm, Helsethová?

HELSETHOVÁ Ale, to nestojí za řeč. A vy něčemu takovému ani nevěříte.

REBEKA A vy tomu tedy věříte?

HELSETHOVÁ (jde a zavře okno) Ale, já nechci být slečně pro blázna. (Vyhlédne ven.) Podívejte —, není to tamhle na mlýnské cestě zase pan pastor —?

REBEKA (dívá se oknem) Tamten člověk? (Jde k oknu.) To je přece rektor!

HELSETHOVÁ Máte pravdu, rektor.

REBEKA Ne, to je nadělení! Uvidíte, že půjde k nám.

HELSETHOVÁ A jde opravdu rovnou přes lávku. A přitom to byla jeho rodná sestra. Nu, tak já půjdu a prostřu k večěři, slečno. (Odejde vpravo.)

(Rebeka stojí chvíli u okna. Pak pozdraví, usměje se a pokývne ven.)

REBEKA Ne, milý pane rektore, nechme toho!

KROLL Raději mi řekněte, jak se vám daří na Rosmersholmu, když jste teď osaměla? Když naše chuděrka Beata —?

REBEKA Ale děkuji. Daří se mi tu celkem dobře. V mnohém směru je tu po ní ovšem pusto a prázdno. A také stesk a smutek, — přirozeně. Ale jinak —

KROLL Hodláte tady zůstat? Myslím natrvalo.

REBEKA Milý rektore, já věru nehodlám ani to, ani to. Já jsem si tady už doopravdy tak zvykla, že se mi skoro zdá, jako bych sem i sama patřila.

KROLL Ano, vy. To bych si myslil.

REBEKA A dokud to bude pana Rosmera těšit a bude přesvědčen, že tu mohu být také k užítku, — tak myslím, že tady klidně zůstanu.

KROLL (s pohutím se na ni dívá) Víte, v tom je něco velkolepého, když takhle žena nechá uplynout mládí a obětuje se jiným.

REBEKA Ale pro co jiného bych pak měla žít?

KROLL Nejdříve jste se věčně plahočila se svým ochrnutým, tyranským pěstounem —

REBEKA Nemyslete si, na severu ve Finmarce nebylo s doktorem Westem tak těžko vyjít. To ho tak zlomily ty hrozná cesta po moři. Ale když jsme se pak odstěhovali sem, ano, pak jsem zakusila několik těžkých let, než dotrpěl.

KROLL Nebyla pro vás léta, která nastala potom, ještě těžší?

REBEKA Ne, že můžete tak mluvit! Vždyť jsem měla Beatu tak upřímně ráda —. A je velmi smutné, že chudák potřebovala péči a ohleduplné zacházení.

KROLL Moje díky a uznání, že na ni shovívavě vzpomínáte.

REBEKA (poposedne trochu blíž) Milý rektore, říkáte to tak hezky a od srdce, že jsem si jista, že se za tím neskrývá žádné rozladění.

KROLL Rozladění? Jak to myslíte?

REBEKA Nu, přece by nebylo tak divné, kdyby vás trochu trápilo vidět, jak já, cizí člověk, tady vládnu na Rosmersholmu.

KROLL Ale pro všechno na světě —!

REBEKA Ale vy nic takového necítíte. (Podává mu ruku.)

Díky vám, milý rektore! Upřímně vám za to děkuji.

KROLL Kdyby se tak stalo, že byste zaujala prázdné místo —

REBEKA Mám takové místo, jaké si přeji, pane rektore.

KROLL Ano, co do práce. Ale ne co do —

REBEKA (vášně ho přeruší) Že vám není hanba, pane rektore.

Jak můžete o něčem takovém žertovat?

KROLL Ba, náš dobrý Johannes Rosmer si jistě myslí, že užil manželství už věru dost. Ale přesto —

REBEKA Víte, — já se vám musím skoro smát.

KROLL Přesto —. Řekněte mi, slečno Westová, smím-li se zeptat —. Kolik je vám vlastně roků?

REBEKA Ke své hanbě se musím přiznat, pane rektore, že mi už bylo dvacet devět. Teď mi jde na třicátý.

KROLL Ano. A kolikpak je Rosmerovi? Počkejte! Je o pět let mladší než já. No, tak mu tedy bude dobrých třiačtyřicet. Myslím, že by se to tak k sobě hodilo.

(Dvěmi vpravo vejde Johannes Rosmer.)

REBEKA Pane Rosmere, jestlipak vidíte, kdo tady sedí?

ROSMER Helsethová mi už říkala.

(Rektor Kroll vstane.)

ROSMER (laskavě a tlumeně, tiskne mu ruce) Vítám tě zase k nám, milý Krolle. (Položí mu ruce na ramena a dívá se mu do očí.) Milý starý příteli! Vždyť jsem věděl, že to jednou mezi námi bude zase jako dříve.

KROLL Ale můj rozmilý, — cožpak ty jsi taky podléhal té bláhové domněnce, že něco není v pořádku?

REBEKA (k Rosmerovi) Pomyslete si, jak je krásné, že to byla jen domněnka.

ROSMER Skutečně to bylo takhle, Krolle? Ale proč jsi nás tak zanedbával?

KROLL (vášně a tlumeně) Protože jsem tady nechtěl chodit jako živá vzpomínka na tvoje nešťastná léta a na ni, — která skončila v mlýnském náhonu.

ROSNER To od tebe ale byla hezká myšlenka. Jsi přece vždycky tak ohleduplný. Ale bylo docela zbytečné, aby ses proto tak dlouho neobjeoval. — Pojď, posadíme se na pohovku. (Usednou.) Ne, myšlenky na Beatu mě vskutku nijak netrápí. Mluvíme o ní denně. Zdá se nám, jako by stále ještě patřila k domácnosti.

KROLL Skutečně?

REBEKA (rozsvěcí lampu) Ano, doopravdy.

ROSNER To je přece docela prosté. Vždyť jsme ji měli oba tak upřímně rádi. A jak Rebe — jak slečna Westová, tak já jsme v hloubi duše přesvědčeni, že jsme udělali pro ubohou trpící všechno, co bylo v našich silách. Nemusíme si nic vyčítat. — A proto se mi zdá, že teď proniká do vzpomínek na Beatu něco laskavého a jemného.

ROSNER Teď poslouchej, Krolle. My dva jsme si blízcí už tak mnoho, mnoho let. Zdá se ti možné, aby naše přátelství ztroskotalo?

KROLL Nevím, co na světě by nás mohlo znepřátelit. Jak tě něco takového napadlo?

ROSNER Protože dáváš tak rozhodný důraz na jednotu v názorech a v hledisku.

KROLL No dobře. Ale my dva se přece celkem shodujeme. V závažných, podstatných otázkách rozhodně.

ROSNER (tíše) Ne. Už ne.

KROLL (chce vyskočit) Co to má být?

ROSNER (sadrňuje ho) Ne, zůstaň sedět, Krolle, prosím tě.

KROLL Co to znamená? Já ti nerozumím. Mluv přece přímo!

ROSNER V mé mysli teď nastalo nové léto. Dívám se na všechno nově, mladýma očima. A proto je teď moje místo tam —

KROLL Kde, — kde že je tvoje místo?

ROSNER Tam, kde stojí tvé děti.

KROLL Ty? To přece není možné! Kde říkáš, že je tvoje místo?

ROSNER Po boku Lauritse a Hildy.

KROLL (skloní hlavu) Odpadlík. Johannes Rosmer odpadlík.

ROSNER Když jsem se stal, jak říkáš, odpadlíkem, mohl jsem mít pocit velké radosti, — skutečně upřímného štěstí. Ale přece jen jsem bolestně trpěl. Dobře jsem totiž věděl, že ti to způsobí trpkou starost.

KROLL Rosmere, — Rosmere! Tohle mě bude do smrti trápit.

ROSNER Já se nepřipojuji k duchu, který vládne. K žádnému z bojujících. Pokusím se shromáždit lidi se všech stran. Tolik lidí a tak opravdově, jak jen budu s to. Chci žít a vynaložit všechny své síly k jedinému cíli, — k vytvoření opravdové lidovlády v zemi.

KROLL Tak tobě se nezdá, že bychom my měli lidovládu dost! Když mám mluvit za sebe, tak se mi zdá, že jsme všichni dohromady na nejlepší cestě, abychom byli strženi do bahna, v jakém je dobře jen obyčejným lidem.

ROSNER Právě proto já přicházím s požadavkem opravdového úkolu lidovlády.

KROLL Jakého úkolu?

ROSNER Udělat ze všech lidí v zemi lidi ušlechtilé.

KROLL Ze všech lidí —!

ROSNER Rozhodně z co největšího počtu.

KROLL Jakými prostředky?

ROSNER Domnívám se, že osvobozením mysli a očištěním vůle.

KROLL Ty jsi snilek, Rosmere. Ty jé chceš osvobodovat? Ty je chceš očišťovat?

ROSNER Ne, příteli, — já se jen chci pokusit, abych je k tomu probudil. Udělat to musí oni sami.

KROLL A ty věříš, že mohou?

ROSNER Ano.

KROLL Tedy vlastními silami?

ROSNER Ano, právě vlastními silami. Žádné jiné síly neexistují.

KROLL (vstane) Je tohle řeč, jaká se sluší duchovnímu?

ROSNER Už nejsem žádným duchovním.

KROLL Ano, ale — co tvá dětská víra —?

ROSNER Tu už nemám.

KROLL Už dost o tom. Fuj! Odpust. Sbohem!

(Odejde dveřmi do předstíne.)

ROSNER (jde za ním) Krolle! Takhle to přece nemůže mezi námi skončit. Zítřejší tě navštívím.

KROLL (v předstíni, otočí se) Do mého domu nevstoupíš! (Vezme si hůl a odejde.)

(Rosmer chvíli stojí v otevřených dveřích; pak je zavře a jde ke stolu.)

DRUHÉ DĚJSTVÍ

(Rosmerova pracovna. Ve stěně vlevo vchod. V pozadí otvor pro dveře do ložnice, s odtáženou záclonou. Vpravo okno, před ním psací stůl pokrytý knihami a papíry. U stěn příhrady s knihami a skříně. Prostý nábytek. Vlevo starodávná pohovka a před ní stůl.)

(Rosmer, v domácím kabátě, sedí u psacího stolu na židli s vysokým opěradlem. Rozřezává nějakou brožuru, listuje v ní a tu a tam do ní nahlédne.)

ROSNER Ptej se, příteli, nač chceš. Nemám co tajit.

KROLL Řekni mi tedy, jaký byl vlastně nejhlubší důvod, že si Beata vzala život.

ROSNER Můžeš o tom pochybovat? Nebo lépe, můžeme se ptát po důvodech, když jde o nešťastného, nemocného, nepřičetného člověka?

KROLL Máš jistotu, že Beata byla tak docela nepřičetná? Lékaři byli aspoň toho názoru, že to snad nebylo tak docela jisté.

ROSNER Kdyby ji lékaři byli někdy viděli tak, jako jsem ji často vídal já ve dne i v noci, nebyli by měli pochybnosti.

KROLL Já jsem tenkrát také nepochyboval.

ROSNER Ach ne, víš přece, že bylo bohužel nemožné o tom pochybovat. Vyprávěl jsem ti přece už o její divoké, nezkratné vášnivosti, — kterou chtěla, abych opětoval. Ach, jakou mi naháněla hrůzu! A pak její bezdůvodné, sžíravé sebeobžaloby v posledních letech.

KROLL Ano, když se dověděla, že bude celý život bezdětná.

ROSNER Nu, tak si pomysli sám —. Takové trýznivé, hrozné útrapy pro něco naprosto nezaviněného —! A ta že byla přičetná?

KROLL Hm —. Vzpomínáš si, jestli jsi měl tenkrát doma knihy, pojednávající o účelu manželství — podle pokročilého hlediska naší doby?

ROSNER Vzpomínám si, že mi slečna Westová takovou knihu půjčila. Jak víš, zdědila přece po doktorovi jeho knihovnu. Ale snad si nemyslíš, milý Krolle, že jsme byli tak neopatrni, abychom ubohou nemocnou zasvěcovali do takových věcí? Mohu tě svatosvatě ujistit, že nemáme žádnou vinu. Na scestí ji zahnal její vlastní porouchané nervy.

KROLL Jedno ti teď rozhodně mohu říci. Že totiž si ubohá utrápená a přepjatá Beata vzala život, abys ty žil šťastně — abys žil svobodně a — podle svého.

ROSNER (vyskočí napůl se židle) Co tím chceš říci?

KROLL Klidně mě poslouchej, Rosmere. Protože teď o tom mohu mluvit. V posledním roce svého života byla dvakrát u mně, aby si v zármutku a zoufalství postěžovala.

ROSNER Nad stejnou věcí?

KROLL Ne. Když přišla poprvé, tvrdila, že se stáváš odpadlíkem. Že se chceš rozejít s vírou svých otců.

ROSNER (živě) Co říkáš, Krolle, je nemožné! Zhola nemožné! V tom se jistě mylíš.

KROLL Proč?

ROSNER Dokud Beata žila, tak jsem totiž ještě pochyboval a sváděl zápas sám se sebou. Vybojoval jsem jej sám a v největší tichosti. Myslím, že ani Rebe —

KROLL Rebe —

ROSNER Nu ovšem, — slečna Westová. Z pohodlnosti jí říkám Rebe —

KROLL Všiml jsem si.

ROSMER Proto je mi tak nepochopitelné, jak mohla Beata přijít na tuhle myšlenku. A proč o tom nemluvila přímo se mnou? Nikdy se o tom nezmínila jediným slovem.

KROLL Chuděrka, — prosila a naléhala, abych si s tebou promluvil já.

ROSMER A proč jsi to neudělal?

KROLL Mohl jsem tenkrát na okamžik pochybovat, že je pomatená? Taková obžaloba člověka, jako ty! — A pak přišla znovu, — asi za měsíc. To se zdála klidnější. Ale když odcházela, řekla: Teď mohou na Rosmersholmu brzo očekávat bílého koně.

ROSMER Ach ano. O bílém koni mluvila velmi často.

KROLL Ale nezapomínej, Rosmere, že máš závazky k tradicím svého rodu! Rosmersholm byl od nepaměti střediskem kázně a pořádku, — ohniskem úcty a vážnosti ke všemu, co zdůrazňovali a schvalovali nejlepší lidé ve společnosti. Celému kraji vtiskl Rosmersholm svůj ráz. Když se prosllechne, že jsi sám skoncoval s tím, čemu bych řekl rosmetrovská rodinná myšlenka, způsobí to neblahý a nenapravitelný zmatek.

ROSMER Milý Krolle, — já na to nemohu mít tenhle názor. Já si myslím, že mám nevyhnutelnou povinnost, abych zažehl trochu světla a radosti tady, kde rod Rosmerů šířil dlouhá a dlouhá léta tmu a tíhu.

• • •

ROSMER Jak myslíš, že bude vypadat po dnešku *náš* vztah?

REBEKA Já si věru myslím, že naše přátelství vytrvá, — at nastane cokoliv.

ROSMER Ano, ale takhle jsem to zrovna nemyslel. Víš, to, co nás od začátku svedlo dohromady, — co nás navzájem tak úzce spojuje, — naše společná víra v čisté spojení mezi mužem a ženou —

REBEKA Ano, ano — co tím myslíš?

ROSMER Myslí, že takový vztah, — totiž jako náš, — není ten nevhodnější pro život v tichém, šťastném míru —?

REBEKA A dál!

ROSMER Teď mne však čeká život spojený s bojem, neklidem a silným duševním vzrušením. *Chci* totiž žít svůj život, Rebeko! Nedám se srazit k zemi hroznými možnostmi. Nenechám si svůj život předpisovat ani živými, ani — někým jiným.

REBEKA Ne ne, nenechávej! Buď naprosto svobodný člověk, Rosmere!

ROSMER Ale víš, na co myslím? Nevíš? Nemí ti jasné, jak se mohu nejlíp osvobodit od všech trýznivých vzpomínek, — od celé smutné minulosti?

REBEKA Mluv!

ROSMER Když proti nim postavím novou, živoucí skutečnost.

REBEKA (*tápe po opěradle židle*) Živoucí —! Co to znamená?

ROSMER (*blíží k ní*) Rebeko, — kdybych se tě teď zeptal, — chceš být mou druhou ženou?

REBEKA (*na okamžik neschopna slova, vykřikne radostí*) Tvou ženou! Tvou —! Já!

ROSMER Dobře. Zkusme to. My dva budeme jedno. Tady už nesmí zůstat žádné prázdné místo po zemřelém.

REBEKA Já — na Beatině místě —!

ROSMER Pak zmizí pryč. Docela pryč. Na věčné časy.

REBEKA (*tíše a rozehvěle*) Myslíš, Rosmere?

ROSMER Musí se to stát! Musí! Nemohu, nechci jít životem s mrtvolou na zádech. Pomoz mi od toho břemene, Rebeko. Zapomeňme pak na všechny vzpomínky ve svobodě, v radosti, ve vášni. Budeš pro mne jedinou ženou, kterou jsem kdy měl.

REBEKA (*ovládne se*) Už o tom nikdy nemluv. Nebudu nikdy tvou ženou.

ROSMER Co říkáš! Nikdy! Ty tedy nemyslíš, že bys mě mohla milovat? Což není už v našem přátelství troška lásky!

REBEKA (*drží si uši jako v strachu*) Nemluv tak, Rosmere! Neříkej nic takového!

ROSMER (*uchopí ji za paži*) Ale ovšem, — v našem vztahu je přece zárodek té možnosti. Ach, já na tobě vidím, že cítíš totéž. Není to tak, Rebeko?

REBEKA (*sase pevně a s rozvahou*) Poslouchej, když budeš takhle mluvit, tak ti říkám, že odjedu z Rosmersholmu.

ROSMER Ty že odjedeš! Nemůžeš. To je nemožné.

REBEKA Abych byla tvou ženou, je ještě nemožnější. Nikdy jí nemohu být.

ROSMER (*pohlédne na ni zaraženě*) Říkáš *nemohu*. A povídáš to tak divně. Proč nemůžeš?

REBEKA (*chytne ho za obě ruce*) Drahý příteli, — neptej se proč, — kvůli tobě i kvůli mně. (*Pustí ho.*) Tak, Rosmere. (*Jde ke dveřím vlevo.*)

ROSMER Ode dneška nebudu mít žádnou jinou otázku, než tu jedinou — proč?

REBEKA (*otočí se a pohlédne na něj*) Pak je konec.

ROSMER Mezi tebou a mnou?

REBEKA ANO.

ROSMER Mezi námi dvěma nebude nikdy konec. Nikdy neodejdeš z Rosmersholmu.

REBEKA (*s rukou na klíče u dveří*) Ne, snad neodejdu. Ale když se mne budeš ještě ptát, — bude přesto konec.

ROSMER Přesto —? Jak to?

REBEKA Protože pak půjdu stejnou cestou, kudy šla Beata. Teď to víš, Rosmere.

ROSMER Rebeko —!

REBEKA (*ve dveřích, pomalu přikyvuje*) Teď to víš. (*Odejde.*)

ROSMER (*dívá se jako omámen na zavřené dveře a říká si pro sebe*) Co — tohle — znamená?

TŘETÍ DĚJSTVÍ

(*Obývací pokoj na Rosmersholmu. Okno a dveře do před síně jsou otevřené. Venku svítí dopolední slunce.*)

(*Rebeka Westová, oblečená jako v prvním dějství, stojí u okna, zalévá a rovná květiny. Háčkování má na lenošce. Helsethová chodí po pokoji s oprášovačkem z perli a opráňuje nábytek.*)

REBEKA (*po chvíli mlčení*) To je divné, že pastor je dnes tak dlouho nahoře.

HELSETHOVÁ Ale to se stává přece tak často. Teď myslím, že už brzo přijde.

REBEKA Viděla jste ho?

HELSETHOVÁ Jenom jsem ho zahlédla. Když jsem přišla s kávou, chodil po ložnici a oblékal se.

REBEKA Já se ptám proto, že včera mu nebylo docela dobře.

REBEKA Ale když se dověděla, že nemůže mít děti, byla přece jako pomatená. *Tenkrát* u ní propuklo šílenství.

HELSETHOVÁ Ano, to ubohou paní moc postihlo.

REBEKA (*vezme si háčkování a usedne na židli u okna*) Ostatně, — nemyslíte si i vy, paní Helsethová, že *tohle* bylo vlastně dobré i pro pastora?

HELSETHOVÁ Co, slečno?

REBEKA Že neměli žádné děti. Co myslíte?

HELSETHOVÁ Hm, já dobře nevím, co bych na to měla říci.

REBEKA Ovšem, věřte mi to. Takhle to pro něj bylo nejlepší. Pastor Rosmer není člověk, který by tady měl poslouchat dětský křik.

HELSETHOVÁ Na Rosmersholmu malé děti nekřičí, slečno.

REBEKA (*pohlédne na ni*) Že nekřičí?

HELSETHOVÁ Ne. Tady na statku malé děti nikdy nekřičely, co jen lidé pamatují.

REBEKA To je divné.

HELSETHOVÁ Vidíte, že je to divné? Ale to už je v rodině. A pak je tu ještě jedna divná věc. Když jsou větší, nikdy se nesmějí. Nikdy se nesmějí, celý život.

REBEKA To je ale zvláštní —

HELSETHOVÁ Slyšela jste, slečno, nebo viděla, aby se pan pastor jedinkrát smál?

REBEKA Ne, — a když si tak vzpomínám, tak skoro myslím, že máte pravdu. Ale mně se zdá, že se v tomhle kraji lidé vůbec příliš nesmějí.

HELSETHOVÁ Máte pravdu. Lidé říkají, že to začalo na Rosmersholmu. A pak se to asi rozšířilo, i tohle, řekla bych, jako nějaká nákaza.

REBEKA Ale Rosmere, nepoddávej se takovým pochybnostem.
ROSMER Štěstí, milá Rebeko, — štěstí, to je především tichý, radostný a bezpečný pocit neviny.
REBEKA (*pohlédne před sebe*) Ano, ty myšlenky o vině —
ROSMER Ach, to můžeš ty tak málo posoudit. Ale já —
REBEKA Ty nejméně!
ROSMER (*ukáže oknem*) Mlýnský náhon.
REBEKA Ach, Rosmere —! — Ted bys měl jít na čerstvý vzduch, Rosmere. A hezky daleko.
ROSMER (*bere si klobouk*) Pojd. Půjdeme spolu.
REBEKA Ne, můj milý, teď nemohu. Musíš jít sám. Ale zapomeň na všechny ty těžké myšlenky. Slíb mi to.
ROSMER Bojím se, že se jich nikdy nezbavím.
REBEKA Že na tebe ale může něco tak bezdůvodného působit tak silně —!
ROSMER Víš, není to bohužel tak bezdůvodné. Přemýšlel jsem o tom celou noc. Snad měla Beata přece jen pravdu.
REBEKA V čem myslíš?
ROSMER Když se domnívala, že tě miluji, Rebeko.
REBEKA V tom?
ROSMER (*položí klobouk na stůl*) Stále se trápím otázkou, — zda jsme se my dva celý čas neklamali, — když jsme říkali našemu vztahu přátelství.
REBEKA Myslíš snad, že by se mu stejně dobře mohlo říkat —?
ROSMER — milostný vztah. Ano, to si myslím. Už dokud Beata ještě žila, myslil jsem ve všem na tebe. Jen po tobě jsem toužil. U tebe jsem cítil to tiché, radostné blaho, prosté žádosti. Když si to, Rebeko, dobře uvážíme, — začalo naše spoluzítí jako sladká, tajná dětská láska. Bez nějakých nároků a snů. Necítila jsi to taky takhle? Řekni.
REBEKA (*bojuje sama se sebou*) Ach, já nevím, jak bych ti odpovíděla.
ROSMER A tento upřímný vzájemný život, jeden pro druhého a jeden s druhým, jsme pokládali za přátelství. Ne, Rebeko, — náš vztah bylo duchovní manželství — snad už od prvních dnů. Proto jsem se provinil. Neměl jsem k tomu právo, — neměl jsem to dělat kvůli Beatě.
REBEKA Že jsi nesměl šťastně žít? Skutečně, Rosmere?
ROSMER Dívala se na náš vztah očima své lásky. Posuzovala jej podle ní. Přirozeně. Beata nemohla usuzovat jinak, než usuzovala.
REBEKA Ale jak tedy můžeš obviňovat z Beatina omylu sám sebe?
ROSMER Z lásky ke mně, jak ji ona chápala, skočila do mlýnského náhonu. Taková je skutečnost, Rebeko. A přes tu se nikdy nedokáží přenést.
REBEKA Myslí přece jenom na velký, krásný cíl, kterému jsi zasvětil život, — a na nic jiného!
ROSMER (*zavrtí hlavou*) Víš, ten nebude už nikdy možné uskutečnit. Já ho nebudu moci uskutečnit. Po tom, co teď vím.
REBEKA Proč ne?
ROSMER Protože nikdy nelze zvítězit ve věci, která pramení z viny.
REBEKA (*vybuchne*) Ale tohle jsou rodové pochyby, — rodový strach, — rodové výčitky svědomí. Říká se, že mrtví se prý sem vrací, jako když se prudce ženou bílí koně. Mně se zdá, že tohle je něco takového.
REBEKA Myslí to, Rosmere, žes nemohl získat svobodu jinak, než v jasném slunečním světle. A zatím jsi tady churavěl a skomíral ve tmě takového manželství.
ROSMER *Takhle* jsi se mnou o mém manželství dodnes nikdy nemluvila.
REBEKA Netroufala jsem si, protože bych tě byla postrašila.
KROLL (*kývá na Rosmera*) Slyšíš?
REBEKA (*pokračuje*) Ale dobře jsem věděla, v čem je pro tebe spása. Jediná spása. A pak jsem jednala.
ROSMER Jaké skutky máš na mysli?
KROLL Chcete tím říci, že —!
REBEKA Ano, Rosmere —. (*Vstane.*) Jen zůstaň sedět. Vy také, rektore Krolle. Ale teď to musí ven. Nebyl jsi to ty, Rosmere. Ty jsi bez viny. Byla jsem to já, kdo vylákal —, koho napadlo vylákat Beatu na bludné cesty —
ROSMER (*vyskočí*) Rebeko!

ROSMER Pojd, Krolle! Půjdeme! (*Oba odejdou předstí, aniž pohlédnou na Rebeku.*)
(*Za chvíli jde Rebeka opatrně k oknu a dívá se mezi květinami.*)
REBEKA (*polohlasně pro sebe*) Ani dnes nejde přes lávku. Jde kolem. Nikdy nepůjde přes mlýnský náhon. Nikdy. (*Jde od okna.*) No dobře. (*Jde ke zvonku a zatáhne za něj.*)
(*Za chvíli přijde zprava Helsethová.*)
HELSETHOVÁ Copak, slečno?
REBEKA Paní Helsethová, budete tak hodná a přineste mi s pudy můj cestovní kufr.
HELSETHOVÁ Cestovní kufr?
REBEKA Ano, ten hnědý kufr z tulení kůže, víte který.
HELSETHOVÁ Ano. Ale propána, — slečna bude cestovat?
REBEKA Ano, — teď budu cestovat, paní Helsethová.
HELSETHOVÁ A tak nahonem!
REBEKA Hned, jak budu mít sbaleno.
HELSETHOVÁ Jestli jsem něco takového už někdy slyšela! Ale slečna se snad zase brzo vrátí, ne?
REBEKA Už se nevrátím vůbec.
HELSETHOVÁ Vůbec! Ale pane bože, jaké to pak tady na Rosmersholmu bude, když slečna Westová odjede pryč? Teď to tu měl chudák pan pastor takové pěkné a útulné.
REBEKA Ano, ale dneska jsem se vylekala, paní Helsethová.
HELSETHOVÁ Vylekala! Ježíši Kriste, — a pročpak?
REBEKA Víte, mně se zdá, jako bych zahlédla bílé koně.
HELSETHOVÁ Bílé koně! Za jasného dne!
REBEKA Ti bílí koně na Rosmersholmu jistě straší v každou denní dobu. (*Změní tón.*) Tak, — ten cestovní kufr, paní Helsethová.
HELSETHOVÁ Ano. Cestovní kufr. (*Obě odejdou vpravo.*)

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

(*Obývací pokoj na Rosmersholmu. Je pozdě večer. Na stole svítí lampa se stínidlem.*)

(*Rebeka Westová stojí u stolu a skládá nějaké drobnosti do cestovního vaku. Její plášť, klobouk a bílá háčkovaná šála visí přes opěradlo pohovky.*)

REBEKA Je naprostá pravda, že jsem kdysi rozestřela svoje síť, abych se dostala na Rosmersholm. Tak jsem si totiž myslila, že tady jistě dosáhnu štěstí. Tak či onak, — víš.
ROSMER A co jsi chtěla, také se ti povedlo.
REBEKA Myslíš že *tenkrát* by se mi bylo povedlo všechno. To jsem totiž ještě měla svoji odvážnou, svobodnou vůli. Neznala jsem žádné ohledy. Neustupovala jsem před žádnými poměry. — Ale pak začalo to, co ve mně zlomilo vůli — a co mě tak šeredně poděsilo na celý život.
ROSMER Co začalo? Mluv tak, abych ti rozuměl.
REBEKA Pak mne to přepadlo, — ta divoká, nezdolná touha —. Ach, Rosmere —!
ROSMER Co říkáš! Touha? Po čem?
REBEKA Po tobě.
ROSMER (*chce vyskočit*) Co to znamená!
REBEKA (*zadrží ho*) Zůstaň sedět, poslouchej ještě, co ti řeknu.
ROSMER A ty chceš říci, — že jsi mě tak milovala!
REBEKA Tenkrát se mi zdálo, že se tomu tak musí říkat. Že to je láska. Ale nebyla. Jak ti říkám, byla to divoká, nezkrtná touha.
ROSMER (*s námahou*) Rebeko, — jsi to skutečně ty, — kdo tady sedí a vypráví o tom všem!
REBEKA Co tomu říkáš, Rosmere!
ROSMER Z toho popudu, — pod silou toho popudu jsi tedy — jak říkáš — *jednala*.
REBEKA Přepadlo mě to iako mořská bouře. Jako taková bouře, jaké v zimě míváme na severu. Víš, — člověka to chytne a nese ho to s sebou, — třebaš nevím kam. Ani pomýšlení, aby ses tomu ubránil.

ROSMER A nešťastnou Beatu to takhle smetlo do mlýnského náhonu.

REBEKA Ano, protože tenkrát to bylo mezi mnou a Beatou jako boj na převráceném člunu.

ROSMER Ty jsi ovšem byla na Rosmersholmu nejsilnější. Silnější, než já s Beatou dohromady.

REBEKA Do té míry jsem tě znala, — k tobě nebylo možné se dostat, dokud se neosvobodíš ve svých vztazích, — i ve své mysli.

ROSMER Ale já tě nechápu, Rebeko. Ty sama, — celé tvé jednání je pro mne neřešitelnou hádankou. Teď jsem přece volný, — v mysli i ve svých vztazích. Teď stojíš u cíle, jak sis jej od začátku určila. A přesto —!

REBEKA Nikdy jsem nestála od svého cíle dál.

ROSMER — a přesto, říkám, — když jsem se tě včera zeptal, — prosil tě: Buď mou ženou, — tak jsi vykřikla jako v hrůze, že se to nikdy nestane.

REBEKA Víš, to jsem vykřikla zoufalstvím.

ROSMER Proč?

REBEKA Protože Rosmersholm mě připravil o sílu. Tady byla moje odvážná vůle oslabena. A zničena! Ty tam jsou časy, kdy jsem si mohla troufat do čokoliv. Ztratila jsem schopnost jednat, Rosmere.

ROSMER Řekni mi, jak se tohle stalo.

REBEKA Stalo se to soužitím s tebou.

ROSMER Ale jak? Jak?

REBEKA Když jsem tady s tebou zůstala sama, — a když ses ty stal sám sebou —

ROSMER Ano?

REBEKA — neboť dokud Beata žila, nebyl jsi nikdy docela sám sebou —

ROSMER Bohužel, to máš pravdu.

ROSMER Rebeko —!

REBEKA Víš, — to je přece hrozné, že teď, když se mi nabízí plnýma rukama všechno životní štěstí, — že jsem teď taková, že mi v tom brání vlastní minulost.

ROSMER Tvoje minulost je mrtvá, Rebeko. Nemá nad tebou žádnou moc, nijak s tebou nesouvisí, — když jsi teď taková.

REBEKA Víš, můj milý, to jsou jenom fráze. Co nevina? Kde teď vezmu tu.

ROSMER (*těžce*) Ba, — nevina.

BRENDEL Bien! Vezmi si tedy příklad ze svého starého učitele. Zapomeň na všechno, co ti tady vštěpoval. Nestav si hrad na písku. A dej si pozor a buď opatrný, než věnuješ svou důvěru tomuto půvabnému stvoření, které ti tady oslazuje život.

REBEKA To myslíte mne?

BRENDEL Ano, má vábná mořská vílo.

REBEKA Proč by se mi nemělo důvěřovat?

BRENDEL (*o krok blíž*) Slyšel jsem, že můj bývalý učedník má prý dověst k vítězství nějaký životní úkol.

REBEKA Nu a —?

BRENDEL Vítězství ho nemine. Ale, — dávejte pozor, — pod jednou nevyhnutelnou podmínkou.

REBEKA Pod jakou?

BRENDEL (*uchopí ji jemně za zápěstí*) Že ta žena, která ho miluje, s radostí půjde do kuchyně a usekne si svůj jemný růžový malíček, — tady, — zrovna tady u prostředního kloubu. Item že zmíněná milující žena si — stejně radostně — uřízne tak neporovnatelně krásné levé ouško. (*Pustí ji a otočí se k Rosmerovi.*) Sbohem, můj vítězný Jene.

ROSMER Teď půjdete? V temné noci?

BRENDEL Temná noc je nejlepší. Pokoj s vámi. (*Odejde.*) (*Chvilí je v pokoji ticho.*)

REBEKA Dej se znovu do boje, Rosmere! Jen to zkus, — a uvidíš, že zvítězíš. Stovky, tisíce myslí zušlechtíš, jen to zkus!

ROSMER Ach, Rebeko, — když už ani nevěřím vlastnímu životnímu úkolu.

REBEKA Ale vždyť už přece obstál ve zkoušce. Rozhodně jsi jednoho člověka zušlechtil. Mne, na celý život.

ROSMER Ano, — kdybych ti to mohl věřit.

REBEKA (*lomí rukama*) Ale řekni, Rosmere, copak tě nemůže něco přimět, abys tomu věřil?

ROSMER Tak bych rád věděl, Rebeko, — jestli chceš kvůli mně, — ještě dnes večer, — (*Přeruší se.*) Ale ne, ne!

REBEKA Ale ano, Rosmere! Ano! Řekni to a uvidíš.

ROSMER Jestli máš odvahu, — jestli jsi ochotna, — radostně, jak říkal Ulrik Brendel, — kvůli mně teď v noci, — radostně, — jít stejnou cestou, — kudy šla Beata?

REBEKA (*vstane zvolna s pohovky a povídá skoro neslyšně*) Rosmere —!

ROSMER Víš, tohle je totiž otázka, které se nikdy nezbavím, když odjedeš. V každou denní hodinu se k tomu budu vracet. Jako bych tě viděl tak živě před sebou! Stojíš na lávce. Uprostřed. Teď se nakláníš přes zábradlí! V závratí tě to přitahuje k vodopádu! Ne. Pak couvneš. Nemáš odvahu k tomu, — čeho se odvážíla ona.

REBEKA Ale co kdybych měla odvahu? A radostnou vůli? Co potom?

ROSMER Pak bych ti ovšem musel věřit. Musel bych zase nabyt důvěry ve svůj životní cíl. Ve svou schopnost zušlechtovat lidské povahy. Ve schopnost lidské povahy, aby se zušlechtila.

REBEKA (*vezme zvolna šálu, přehodí si ji přes hlavu a řekne s ovládnutím*) Získáš zase svou důvěru.

ROSMER Máš k tomu odvahu a vůli, Rebeko?

REBEKA To můžeš posoudit zítra, — nebo později, — až mě vyloví.

ROSMER (*chytne se za čelo*) V tomhle je vábívá hrůza —!

REBEKA Nerada bych tam totiž zůstala déle, než je nutné. Musíš se postarat, aby mě vylovili.

ROSMER (*vyskočí*) Ale tohle všechno, — to je přece šílenství. Odjed, — nebo zůstaň. I tentokrát ti uvěřím na pouhé slovo.

REBEKA To jsou fráze. Rosmere. Teď žádnou zbabělost a vytáčky, rozumíš! Jak mi můžeš po dnešku věřit na pouhé slovo? Můj odchod zachráni, co je v tobě nejlepšího.

ROSMER Ach, ve mně už není co zachraňovat.

REBEKA Je. Ale já, — já bych tu ode dneška byla jako mořský troll, který by překážel v cestě lodi, nesoucí tě dál. Musím přes palubu. Nebo se snad mám plahočit tady po světě se zmračeným životem? Zabloubat se do myšlenek a úvah nad štěstím, které mi moje minulost zkazila? Musím odtud, Rosmere.

ROSMER Když půjdeš, — půjdu já s tebou.

REBEKA (*skoro nepozorovaně se usměje, pohlédne na něj a tišeji řekne*) Ano, pojď se mnou, — a buď svědkem —

ROSMER Říkám, že půjdu s tebou.

REBEKA Ano, k lávce. Vždyť se na ni nikdy neodvážíš.

ROSMER Povšimla sis toho?

REBEKA (*těžce a zlomeně*) Ano. — Právě proto byla moje láska beznadějná.

ROSMER Rebeko, — teď ti pokládám ruku na hlavu. (*Dělá, jak říká.*) A beru si tě za svou pravou manželku.

REBEKA (*uchopí obě jeho ruce a skloní hlavu na jeho prsa*) Díky, Rosmere. (*Pustí ho.*) A teď půjdu — radostně

ROSMER Jdeme společně, Rebeko. Já s tebou a ty se mnou.

REBEKA To si skoro myslím také.

ROSMER Protože teď jsme my dva jedno.

REBEKA Ano. Teď jsme jedno. Pojď! Teď půjdeme radostně. (*Jdou ruku v ruce předstírají a je vidět, že zatáčekj doleva. Dvěře za nimi zůstanou otevřené.*)

(*Pokoj je chvilku prázdný. Pak otevře Helsethová dveře vpravo.*)

HELSETHOVÁ Slečno, — vůz už je — (*Rozhlíží se.*) Není tady?

Jsou spolu v tuhle dobu venku? No to tedy —! Hm!

(*Jde do předstíne, rozhlíží se tam a zase se vrátí.*) Na lavičce nejsou. Ne ne. (*Jde k oknu a dívá se ven.*) Ježíši Kriste!

To bílé tamhle —! — Na mou duši! Oba stojí na lávce!

Pánbůh těm hříšným lidem odpusť! Snad se neobjímají!

(*Hlasitě vykřikne.*) Oh, — teď skočili dolů — oba! Do náhonu. Pomoc! Pomoc!

(*Kolena se jí třesou, chvěje se po celém těle, drží se židle a sotva může mluvit.*) Ne. Žádná pomoc. — Nebožka paní si je vzala.